

Kultura i Wartości

ISSN 2299-7806

Nr 36 (2023)

<http://dx.doi.org/10.17951/kw.2023.36.5-7>

Obcy, inny... wróg? Wprowadzenie

Mariola Kuszyk-Bytniewska

 <https://orcid.org/0000-0001-6835-054X>

Tomasz Stefaniuk

 <https://orcid.org/0000-0002-9012-6437>

Gdy inność przechodzi w obcość, zmienia się także tożsamość tego, kto ową inność i obcość kreuje. Zjawisko to dotyczy obydwu stron inności/obcości, tj. zarówno tych, którzy są inni, jak i tych, którzy ową inność postrzegają. Za paradoks relacji międzyludzkich można uznać to, że w im większym stopniu, w sposób wymuszony lub nie, społeczności zasklepiają się w swej inności, tym bardziej postawa ta determinuje inność/obcość *vis-a-vis* tych, którzy w dystansie kulturowym pozyskują swoją tożsamość. Poczucie odmienności własnej kultury w aktach podkreślenia własnej tożsamości ma zawsze swą drugą stronę: inność/obcość tych, którzy jako nieprzynależący, stają się rzeczywistą lub jedynie wyobrażoną wspólnotą odniesienia dla inności/obcości. Jeśli więc wspólnoty tworzą swą tożsamość kulturową dzięki aktom komunikacji, to inność/obcość bywa często niewypowiedziana; jest bowiem

MARIOLA KUSZYK-BYTNIEWSKA, dr hab., Katedra Estetyki i Filozofii Kultury, Instytut Filozofii UMCS; adres do korespondencji: Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, 20–031 Lublin; e-mail: mariola.kuszyk-bytniewska@mail.umcs.pl

TOMASZ STEFANIUK, dr hab., Katedra Historii Filozofii i Filozofii Porównawczej, Instytut Filozofii UMCS; adres do korespondencji: Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, 20–031 Lublin; e-mail: tomasz.stefaniuk@mail.umcs.pl

śladem tego, że komunikację zastąpiły stereotypy, za nimi zaś mobilizują się już tylko akty wrogości... Niewypowiedziany Inny zawsze łatwiej daje się przekształcić w Obcego, gdy odbiera się mu głos albo też gdy on sam przestaje mówić. Po drugiej stronie procesów różnicowania się wspólnot ludzkich oraz kreowania inności/obcości dokonuje się wszakże proces całkiem inny. To odróżnorodnienie, proces niwelacji różnic w mimetycznym ruchu utożsamień. Jak twierdzi René Girard, ów proces eksploduje w mechanizmie kozła ofiarnego. Obcość ekstremalna zdaje się być jego konsekwentnym, nieuniknionym rezultatem.

Jakie są, zatem, społeczne i kulturowe oblicza inności/obcości? W jaki sposób i w jakich warunkach ludzie stają się na tyle innymi, że zaczyna się dostrzegać ich obcość? Czy można uniknąć fatalizmu wrogości wpisanego w błędne koło utożsamień i separacji? Te i podobne zagadnienia wpisały się w tematykę konferencji za tytułowanej „Obcy, inny... wróg? Obcość i inność w humanistyce”, zorganizowanej w dniach 6-7 grudnia 2022 w Instytucie Filozofii UMCS. Teksty prezentowane w niniejszym numerze *Kultury i Wartości* stanowią pokłosie owej konferencji.

Paulina Nortowska, pisząc artykuł „*Obcy*” kraj, „*inne*” społeczeństwo. *XVII-wieczna Anglia w relacjach podróżniczych mieszkańców Rzeczypospolitej – wyobrażenia a rzeczywistość*, koncentruje się przede wszystkim na kształtowaniu się horyzontu geograficznego oraz tworzeniu wyobrażeń o „obcych” państwach i „innych” narodach. Według Autorki, powstawanie opinii i formułowanie sądów wartościujących na temat Innych, zamieszkujących „obce” kraje, dokonywało się podczas konfrontacji obrazów zakorzenionych w świadomości podróżnika z bezpośrednim doświadczeniem.

W artykule *Obraz obcego, innego i wroga w sztuce ludowej – analiza wybranych przykładów* – pisany z perspektywy kulturoznawcy i twórcy ludowego – Michał Kowalik opisuje figury Obcego, Innego i Wroga w sztuce ludowej na wybranych przykładach. Odwołuje się on przy tym głównie do rzeźby i malarstwa, analizując formy i sposoby przedstawiania mniejszości żydowskiej, kołędników, czy też wizerunki diabła i czarownicy.

Marek Jedliński i Iana Levinskaia analizują kształtowanie się wizerunku wroga w dyskursie kulturowym obcy/wróg. Marek Jedliński wnikliwie opisuje antyukraiński dyskurs „zetyzmu”, bazując na poglądach myślicieli i naukowców rosyjskich, a także wypowiedziach prezydenta Władimira Putina oraz celebrytów rosyjskich (piosenkarzy, aktorów). Z kolei Iana Levinskaia analizuje tradycjonalizm rosyjski oraz stopniowy proces przekształcania się „bratnich ludzi” w „bratniego

wroga”. Autorka wskazuje przy tym, że na poziomie przekazu propagandowego Ukraina jest pokazywana jako wróg, zaś na poziomie ideologii jako immanentny element świata rosyjskiego, czy może raczej wielkoruskiego.

Z kolei artykuł *Szpital psychiatryczny – poza granicami miasta i wyobraźni* to studium przypadku postrzegania przez mieszkańców miasta szpitala psychiatrycznego – na przykładzie mieszkańców Krakowa i ich odbioru Szpitala Klinicznego im. dra J. Babińskiego, w oparciu o badania empiryczne. Z perspektywy antropologa medycznego, Paulina Model analizuje zarówno realne, jak i wyobrażone granice oddzielające szpital psychiatryczny od miasta, a także ludzi chorych od zdrowych, skupiając się na liminalności „przestrzeni pomiędzy”.

Pierrick Simon, w anglojęzycznym tekście pt. *Shocking Others: A Phenomenology of Emotional Shock and Political Polarization*, broni poglądu, że fenomenologiczne ramy „doświadczenia traumatycznego” (w ujęciu Pauli Lorelle) są potrzebne, aby zrozumieć, w jaki sposób zaskoczenie jest wynikiem złamanych standardów, które niekoniecznie są oczekiwaniami. Porównuje on również wspomniane ramy z teorią oburzenia Lucy Osler.

W opublikowanym również w języku angielskim artykule, zatytułowanym *Otherness and Identity in Daphne Palasi Andreades's Brown Girls*, Magdalena Łapińska zajmuje się problemem asymilacji społecznej. Wyraża pogląd, że w społeczeństwie amerykańskim rozwój od „Innego rasowo” do jednostki odnoszącej sukcesy, identyfikującej się po prostu jako Amerykanin, zakłócało niekiedy tożsamość zbiorową ukształtowaną w dzieciństwie i okresie dojrzewania. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w zderzeniu się indywidualnej tożsamości z tożsamością zbiorową.

Information about Authors:

MARIOLA KUSZYK-BYTNIEWSKA, PhD, Habilitation, Chair of Aesthetics and Philosophy of Culture, Institute of Philosophy UMCS; address for correspondence: Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, PL 20–031 Lublin; e-mail: mariola.kuszyk-bytniewska@mail.umcs.pl

TOMASZ STEFANIUK, PhD, Habilitation, Chair of History of Philosophy and Comparative Philosophy, Institute of Philosophy UMCS; address for correspondence: Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, PL 20–031 Lublin; e-mail: tomasz.stefaniuk@mail.umcs.pl

